

УДК 338:664 (045)

*Н. Ю. Чорна,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки,
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного
торговельно-економічного університету
І. П. Корнійчук,
студентка, Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ХОЛДИНГОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

*N. Chorna,
PhD, Associate Professor of Business Economics and International Economics,
Vinnitsia Trade and Economic Institute, Kyiv National University of Trade and Economics
I. Kornichuk,
student, Vinnitsa Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics*

FEATURES HOLDING ENTERPRISE INTEGRATION

Дослідження присвячене розв'язанню теоретичних і прикладних проблем підвищення ефективності вертикальних інтеграційних об'єднань у ринкових умовах господарювання.

Удосконалено підходи до оцінювання ефективності інтеграційних процесів, класифікацію факторів ефективного управління на кожному із рівнів інтеграції та підхід до вибору пріоритетів реалізації управлінських функцій у вертикально-інтегрованих структурах.

Запропоновано процедуру формування вертикальних інтеграційних об'єднань на основі використання логістичного підходу; методичний підхід до виявлення етапу розвитку складних вертикально-інтегрованих структур та оцінювання узгодженості розвитку ефективності інтегрованих структур з їх еталонним станом з використанням динамічних моделей.

Основними мотивами створення вертикально-інтегрованих формувань є технологічна та трансакційна економія. Крім того, в якості окремого стимулу до розвитку процесу інтеграції виступає прагнення забезпечити в рамках інтегрованих об'єднань постійні поставки ключових ресурсів. При цьому суттєву роль у забезпеченні ефективності функціонування вертикально-інтегрованих структур відіграє раціональна організація та обґрунтованість системи обмінно-розподільних відносин між її учасниками.

Запропоноване використання логістичного підходу до формування інтеграційних структур, на відміну від традиційного підходу, відповідає вимогам загальної оптимізації всіх систем інтегрованої структури, що особливо важливо в умовах постійних динамічних змін в економіці, оскільки дозволяє не тільки враховувати потенційний напрямок розвитку економічних систем різного рівня, але і більш гнучко адаптуватися до непередбачених змін. Розроблена з позицій логістичного підходу процедура формування інтеграційних об'єднань враховує можливість виникнення точок біфуркації залежно від сприяння розвитку інтеграції або стримування інтеграційної взаємодії, і відповідну реакцію щодо розвитку або руйнації інтеграційної структури.

The thesis is devoted to theoretical and applied problems of improving the efficiency of vertical integration associations in market conditions.

The approaches to the evaluation of the effectiveness of the integration processes, a classification of factors of good governance at each of the levels of integration and the approach to choice of priorities of management functions in vertically integrated structures.

The procedure of vertical integration associations on the basis of logistic approach, methodical approach to identify the stage of development of sophisticated vertically integrated structures and Evaluation of consistency of performance of the integrated structures with their reference state using dynamic models.

The main motivation for creating a vertically integrated groups are technological and transactional savings. In addition, a separate stimulus to the development of the integration process serves commitment to providing integrated within the association constant supply of key resources. This vital role in ensuring the efficiency of vertically integrated structures plays rational organization and foundation systems exchange-distribution relations between its members.

The proposed use of logistic approach to the formation of integration structures, as opposed to the traditional approach, the requirements of the overall optimization of integrated structure, which is especially important in a constant dynamic changes in the economy, as it allows not only take into account the potential direction of economic systems at various levels, but more flexibility to adapt to unforeseen changes. Developed from the standpoint logistic approach procedure allows for the formation of integrated economic potential bifurcation points depending on the promotion of integration or integration interaction containment and response regarding the development or destruction integration patterns.

Ключові слова: холдинг, інтеграція, інтеграційний процес, інтеграційні об'єднання, агропромисловий комплекс, харчова промисловість, підприємства, вертикальні інтеграційні об'єднання, вертикальна інтеграція.

Key words: holding, integration, integration process integration associations, agribusiness, food processing, enterprise vertical integration merger, vertical integration.

ВСТУП

Холдинги як економічні угруповання здебільшого при- таманні англо-американській економічній системі.

Холдингові компанії мають свої особливості розвитку і функціонування у багатьох країнах Західної Європи, Японії та інших регіонах.

В Україні холдинги з'явилися у роки незалежності і створились здебільшого з метою фінансових спекуляцій, роз- родажу об'єктів державної власності за надмірно заниже- ними цінами [5, Т. 2, с. 531].

Правове регулювання утворення, діяльності та ліквідації холдингових компаній здійснюється на основі норм Цивіль- ного і Господарського кодексів України, Законів України "Про господарські товариства" (1991), "Про холдингові ком- панії в Україні" (2006), указу Президента України від 11.05.1994 "Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації" (з наступними зміна- ми і доповненнями) та установчими документами холдинго- вих компаній.

Холдинг — підприємство, фірма, акціонерне товари- ство, що є власником частини, або всіх акцій у інших (дочірніх) підприємств, та здійснює контроль над їх діяльн- істю.

Холдингова компанія: холдинг (англ. holding — такий, - що тримає, від hold — тримати, утримувати, компанія (фр. compagnie, від лат. cum — разом і panis — хліб; товариство, що разом заробляє свій хліб).

Холдингові компанії можуть бути державними (100% акцій компанії належить державі), або недержавними. Хол- дингові компанії утворюються: органами, уповноваженими управляти державним майном, державними органами при- ватизації самостійно або разом з іншими засновниками шля- хом об'єднання у статутному фондї холдингових корпора- тивних пакетів акцій; іншими суб'єктами на договірних за- садах.

Рішення про утворення холдингових компаній прий- мається власниками холдингових корпоративних пакетів та оформляється відповідним договором. Холдингова ком- панія набуває статусу юридичної особи з дня її державної реє- страції в державному реєстрі холдингових компаній Украї- ни, якій є невід'ємною частиною Єдиного державного реє- стру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Не дивлячись на достатньо активне впровадження та- ких організаційних структур та велику низку наукових дос- ліджень таких вчених, як В. Агафонов, В. Андріанов, І. Ан- софф, Е. Бабалов, А. Бранденбургер, В. Варнавський, Н. Вол- кова, Ф. Вірсема, Х. Виссема, О. Гапоненко, М. Грачова, А. Динкін, С. Додонова, К. Ендрюс, С. Жемчужнікова, М. Зайнулліна, А. Іванов, В. Івантер, А. Ідрісов, Дж. Б. Куїнн, К. Крістенсен, В. Кушлін, Р. Лінч, П. Лоранж, Г. Мінцберг, Дж. Ф. Мур, Б. Дж. Нейлбафф, К. Прахалад, М. Портер, Д. Пумпянський, Р. Ренделл, О. Сибірська, А. Дж. Стрік- ленд, А. Томпсон, М. Трейсі, Л. Фаей, Р. Фатхутдінов, А. Фоломьев, І. Ханіков, Г. Хемел, Й. Шумпетер, А. Юда- нов, питання вибору підходу до побудови ефективності холдингової організації залишається вивченим недостат- ньо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета дослідження — виявити особливості створення та функціонування холдингової організації та обґрунтувати підходи до її удосконалення.

Двома основними типами холдингових компаній є чистий (регулює і контролює діяльність інших акціонерних ком- паній) і змішаний (крім функцій чистої холдингової компанії, займається різними видами підприємницької діяльності — промисловою, кредитною торговельною та ін.).

Водночас великі корпорації створюють у межах холдин- гової компанії проміжні холдинги (окремі акціонерні ком- панії або підрозділи цих корпорацій — інвестиційні, патентні та ін.),

Холдингові компанії створюються здебільшого в про- цесі розвитку і функціонування фінансового капіталу, в ме- жах якого промислові монополії організують комерційні банки та контролюють їх діяльність і навпаки, коли фінан- сово-кредитні інститути контролюють промислові корпо- рації.

Внаслідок цього формується якісно нова форма роз- витку продуктивних сил, знижується ступінь її ризику, зрос- тає стабільність і доходи, відкриваються ширші можливості проникнення в нові галузі матеріального та нематеріально- го виробництв, розширюються масштаби плановірності та організованості.

Таблиця 1. Основні характеристики концепції формування інтеграційних структур

№ п/п	Традиційний підхід	Логістичний підхід
1	Створення інтеграційних структур як «реакція на події»	Створення інтеграційних структур на базі «передбачення подій»
2	Каталізаторами розвитку інтеграційних процесів є прагнення до максимальної продуктивності підприємства-учасника інтегрованої структури	Каталізаторами процесу розвитку інтеграційної взаємодії виступає прагнення до підвищення гнучкості й адаптації виробництва (інтеграційних структур) до кон'юнктури ринку
3	Оптимізація окремих функцій і бізнес-процесів	Оптимізація всіх потокових процесів в інтеграційних структурах
4	Створення інтеграційних структур супроводжується укрупненням та ускладненням структур управління, що відбувається як по ієрархічним рівням (технологічний, оперативно-тактичний і стратегічний), так і по організації внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, що формуються в інтеграційних структурах	Інтеграція всіх підсистем управління в єдине ціле, розгляд системи управління інтегрованою структурою як цілісного явища
5	Збереження внутрішньоструктурної конкуренції	Заміна традиційних конкурентних відносин різними формами співпраці
6	Забезпечення підтримки високого коефіцієнта використання виробничих потужностей будь-якими засобами	Орієнтація на підвищення пропускної спроможності виробничих потужностей
7	Забезпечення необхідних запасів у вигляді матеріальних ресурсів і готової продукції для забезпечення виробництва (інтеграційних структур) та обслуговування споживачів	Орієнтація на безперервне забезпечення внутрішніх потреб інтеграційних структур необхідними ресурсами в поєднанні з відмовою від зайвих матеріальних і товарних запасів
8	Націленість на максимізацію партій продукції, що випускається	Націленість на підвищення якості продукції, що випускається. Відмова від виробництва продукції, яка не користується попитом
9	Пасивність в оптимізації внутрішньоструктурних переміщень і перерозподілів	Усунення нераціональних внутрішньоструктурних переміщень і перерозподілів

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Головним методом контролю холдингової компанії над іншими компаніями є "система участі" та особистої місії. Водночас може спостерігатись пожвавлення процесу взаємопереплетіння контрольних пакетів акцій, якщо ними володіють різні компанії. Одним із засобів контролю є використання механізму диференціації акцій, за якого привілейовані акції, що не дають права голосу продаються на біржі всім бажаючим, а прості — в обмеженій кількості осіб, які беруть участь в ухваленні рішень.

Холдингова компанія може бути також дочірнім підприємством іншої компанії. При цьому сама вона може не володіти власним фінансово-економічним потенціалом і не займатися виробничою діяльністю.

Порівняно з іншими суб'єктами підприємництва холдинги мають певні переваги, зокрема, можливість концентрації капіталів, одержання податкових, кредитних та інших переваг. Здійснення єдиної виробничо-технологічної інвестиції і збутової політики в масштабах усієї компанії. Та координації її діяльності.

В Україні холдингові компанії та її дочірні підприємства утворюються переважно в процесі корпоратизації та приватизації державних підприємств у вугільній промисловості, будівництві, агропромисловому, комплексі та існують у формі відкритого акціонерного товариства. [6, Т. 6, с. 336].

Правовий статус холдингових компаній забезпечує Закон України Про холдингові компанії в Україні від 15.11.2006 р. Цей Закон визначає загальні засади функціонування холдингових компаній, а також особливості їх утворення, діяльності та ліквідації.

У сучасній господарській практиці прийнято розрізняти два види холдингових компаній фінансові і змішані.

Фінансовий холдинг — це спеціалізована компанія, яка здійснює управління і контроль над дочірніми організаціями і не вмішується у їх виробничу та комерційну діяльність.

В активі фінансової холдингової компанії можуть входити лише цінні папери та інші фінансові активи.

На практиці самими великими вважаються чотириохрівневий холдингові компанії яку очолює головний холдинг, а нижче сформовані субхолдинги першого рівня, субхолдинги другого рівня, субхолдинги третього рівня і дочірні організації. Так представляється вертикальна структура фінансового холдингу.

Змішаний холдинг є центром як фінансової так і виробничої діяльності. Структурна вертикаль змішаного холдингу може мати таку модель:

- головна холдингова компанія;
- дочірні організації;
- залежні підприємства.

Сучасна холдингова компанія є багаторівневою структурою, у якій підприємства можуть виступати одночасно холдингами і дочірніми фірмами стосовно різних членів групи.

Дочірні підприємства в холдинговій системі можуть утворювати стосовно материнської компанії (центрального холдингу) декілька рівнів, сполучених вертикальними і горизонтальними зв'язками.

На сьогодні за структурою холдингові компанії діляться на декілька умовних груп. Серед яких особливе місце мають. "Вертикальні холдинги" — об'єднання підприємств в одному виробничому ланцюжку (здобуток сировини, переробка, випуск продукції споживання, збут).

Наприклад об'єднання, які займаються сільським господарством, (Нібулон), металургією, нафтопереробкою. У світовому господарстві є практика створення будівельних вертикальних холдингових компаній, транспортні холдингові об'єднання в Україні (УНТК, "Укррічфлот") та ін.

Проведений аналіз ефективності інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі України показав необхідність переорієнтації підходів до формування інтеграційних структур на якісно новий рівень, що передбачає перехід від традиційної концепції створення інтеграційних об'єднань до більш прогресивної основи, що базується на логістичній концепції.

Головною відмінністю такого підходу можна вважати концентрацію уваги на механізмі інтеграції окремих елементів і ланок інтеграційних структур в єдиний економічний потік і отримання синергетичного ефекту від інтеграції за рахунок прогнозування подій, а не простого формування адекватних відповідей на зміни зовнішнього середовища, які вже відбулися (табл. 1).

Використання логістичного підходу до формування інтеграційних структур, на відміну від традиційного підходу, відповідає вимогам загальної оптимізації всіх систем інтегрованої структури, що особливо важливо в умовах постійних динамічних змін в економіці, оскільки дозволяє не тільки враховувати потенційний напрям розвитку економічних систем різного рівня, але і більш гнучко адаптуватися до непередбачених змін [7].

На сьогодні в науковій літературі склалося декілька підходів до оцінки ефективності інтеграційних процесів та ефективності забезпечення функціонування інтегрованих структур [5; 7]. Найпоширенішими є: фінансовий підхід до визначення ефективності; підхід зростання конкурентоспроможності інтегрованої структури; підхід, спрямований на формування взаємовигідних довгострокових ділових відносин; вартісний; стратегічний; прибутковий; ринковий підходи. В рамках цих підходів пропонуються різні методики оцінювання економічного ефекту інтеграції, які базуються на використанні ймовірнісних методів, розрахунку інтегрованого значення, оцінці ринкового потенціалу тощо. Всі ці методики оцінювання ефективності інтеграційної взаємодії базуються на статичній характеристиці інтегрованої структури.

Розвиток інтегрованої структури доцільно описувати з використанням динамічної моделі, яка дозволяє виявити тенденції розвитку підприємства, оцінити їх ефективність та виявити ті із показників, які мають значні відхилення від бажаних пропорцій.

Динаміка розвитку складних вертикально-інтегрованих структур дозволяє виявити три етапи їх еволюції, кожному з яких властиві свої значення показників динамічного ряду: адаптація, зростання, розвиток.

Побудова динамічних моделей адаптації, зростання та розвитку дозволяє здійснити кількісне оцінювання відповідності інтегрованої структури ідеальному стану, який відповідає кожному з етапів розвитку інтегрованої структури, і на основі отриманих значень виявити стан, який найбільше відповідає ідеалу, і який буде характеризувати нинішній етап розвитку інтеграційної структури.

ВИСНОВКИ

Основними пріоритетами створення і діяльності холдингових вертикальних компаній є:

- встановлення контролю над ринками збуту кінцевої продукції;
- інтеграція на світовий рівень;
- забезпечення конкурентоспроможності;
- створення ефективно керованої організації виробництва і вигідного збуту продукції;
- модернізація виробничих потужностей вирішення проблем експорту.

Основними мотивами створення вертикально-інтегрованих формувань є технологічна та трансакційна економія. Крім того, в якості окремого стимулу до розвитку процесу інтеграції виступає прагнення забезпечити в рамках інтегрованих об'єднань постійні поставки ключових ресурсів. При цьому суттєву роль у забезпеченні ефективності функціонування вертикально-інтегрованих структур відіграє раціональна організація та обґрунтованість системи обмінно-розподільних відносин між її учасниками.

Запропоноване використання логістичного підходу до формування інтеграційних структур, на відміну від традиційного підходу, відповідає вимогам загальної оптимізації всіх систем інтегрованої структури, що особливо важливо в умовах постійних динамічних змін в економіці, оскільки дозволяє не тільки враховувати потенційний напрям розвитку економічних систем різного рівня, але і більш гнучко адаптуватися до непередбачених змін. Розроблена з позицій логістичного підходу процедура формування інтеграційних об'єднань враховує можливість виникнення точок біфуркації залежно від сприяння розвитку інтеграції або стримування інтеграційної взаємодії, і відповідну реакцію щодо розвитку або руйнації інтеграційної структури.

Література:

1. Господарський кодекс України [Електроний ресурс] / Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Про господарські товариства / Закон України від 19 вересня 1991р. № 1576 — XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.
3. Про холдингові компанії в Україні [Електроний ресурс] / Закон України від 15 березня 2006 № 3528-IV. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. — К.: Юридична думка, 2007. — 992 с.
5. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко; за ред. С.В. Мочерного. — Т. 2. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
6. Юридична енциклопедія: в 6 томах / Редкол.: Ю.С. Шемшученко [та ін.]. — К.: Українська енциклопедія, 1998.
7. Чорна Н.Ю. Логистический подход к созданию интеграционных структур в агропромышленном комплексе / Н.Ю. Чорна // Российский академический журнал. — 2012. — № 4. — С. 23—26 (0,5 д.а.).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Code of Ukraine "Commercial Code of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 05 December 2014).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Corporations", Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, vol. 49, p. 682.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine "On holding companies in Ukraine", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show-/3528-15> (Accessed 10 August 2014).
4. Shemshuchenko, Yu.S. (Eds.) (2007), Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovnyk [Great encyclopedic dictionary of law], Yurydychna dumka, Kyiv, Ukraine.
5. Mochernyy, S.V. Larina, Ya.S. and Ustenko, O.A. (2005), Ekonomichnyy entsyklopedychnyy slovnyk: U 2 tomakh. Tom 2 [Encyclopedic Dictionary of Economics: In 2 volumes. Volume 2], Svit, Kyiv, Ukraine.
6. Shemshuchenko, Yu.S. (Eds.) (1998), Yurydychna entsyklopediya [Legal encyclopedia], Ukrayins'ka entsyklopediya, Kyiv, Ukraine.
7. Chorna, N. Yu. (2012) "Logistical approach to the creation of integration structures in the agricultural sector", Rossijskij akademicheskij zhurnal, vol. 4, pp. 23—26.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2014 р.